

не виявиться» [1:1114, 1150, 1158]. Ця настанова має спонукати журналіста до дуже чіткого розмежування правди й брехні. Задля цього він має обережно і критично ставитися до інформації, ретельного її аналізувати та серйозно дошукуватися істини. Пам'ятаючи, що «за кожне слово пусте, яке скажуть люди, дадуть вони відповідь судного дня! Бо зо слів

своїх будеш виправданий, і зо слів своїх будеш засуджений» [1:1082].

Таким чином, відкривається формула справжньої професійної, морально ціннісної журналістської діяльності: пізнавати правду, дошукуватися її, робити явним усе, що прагне приховати свою сутність. Шлях життя журналіста лежить через правду.

Література

1. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. І. Огієнка. — К. : УБТ, 2010. — 1376 с.
2. Белинская Е. П. Социальная психология личности : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. — М. : Академия, 2009. — 304 с.
3. Битуева А. В. Особенности структурного строения ценностных ориентаций [Электронный ресурс] / А. В. Битуева. — Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/184/25/>.
4. Иванов В. Ф. Журналістська етика : підруч. / В. Ф. Иванов, В. С. Сердюк. — К. : Вища шк., 2007. — 231 с.
5. Журналістика : словник-довідник. / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. — К. : Академвидав, 2013. — 320 с.
6. Михайлин І. Л. Журналістика як всесвіт : вибрані медіадослідження / І. Л. Михайлин. — Х. : Прапор, 2008. — 512 с.
7. Михайлин І. Л. Природа факту в площині журналістики / Ігор Михайлин // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. — Х., 2011. — Т. 14. — С. 120—138.
8. Михайлин І. Л. Основи журналістики : підруч. — 5-те вид., перероб. та доп. / І. Л. Михайлин. — К. : Центр учбової літ., 2011 — 496 с.
9. Михайлин І. Л. Чи є публіцистика журналістикою? / Ігор Михайлин. // Універсум. — 2015. — № 5—6. — С. 27—29.
10. Пономаренко Л. Г. Морально-етичний дискурс сучасних друкованих та електронних ЗМІ : моногр. / Л. Г. Пономаренко. — Запоріжжя : КПУ, 2011. — 328 с.
11. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посіб. — 2-ге вид., стер. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. — К. : Знання, 2008. — 663 с.
12. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. / В. В. Різун. — К. : Просвіта, 2008. — 260 с.
13. Шрамм В. Вільний ринок ідей [Електронний ресурс] / Вілбур Шрамм, Фред Сіберт, Теодор Петерсон // Незалежний культурологічний часопис «І» : електронне вид. — 2004. — № 32. — Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n32texts/schramm.htm>.

УДК 007:304:070:81-116.2

С. М. Романчук

Національний університет ДПС України, м. Ірпінь

Семіотична модель осягнення соціальної комунікації

Романчук С. М. Семіотична модель осягнення соціальної комунікації. Праця аналізує сутність соціальної комунікації, визначає якісні параметри семіотичного підходу в розрізі соціальної комунікації. Автор наголошує на ролі знакових систем в житті людини як одиниці суспільства.

Ключові слова: соціальна комунікація, семіотика, соціальна реальність.

Романчук С. М. Семиотическая модель постижения социальной коммуникации. Работа анализирует сущность социальной коммуникации, определяет качественные параметры семиотического подхода в разрезе социальной коммуникации. Автор отмечает роль знаковых систем в жизни человека как единицы общества.

Ключевые слова: *социальная коммуникация, семиотика, социальная реальность.*

Romanchuk S. The semiotic model of comprehension of social communication. The essence of social communication is analyzed in the article, the quality parameters of the semiotic approach in the context of social communication are defined. The author notes the role of sign systems in the life of a human as a unit of society.

Keywords: *social communication, semiotics, social reality.*

Якщо залишити за дужками матеріальний, економічний і технічний аспекти комунікації, стає очевидним її соціальний характер. Дописемна культура обожнювала Слово, що, по суті, було обожнюванням комунікації. Після запровадження писемності культ Слова трансформувався в культ Книги. Зрештою, Священні Писання усіх релігій є наслідком комунікації пророків з Богом, а саме слово «релігія» в перекладі з латини означає «зв'язок», тобто «комунікація». Але якщо для священнослужителів комунікація була предметом культу, то для стародавніх учених – предметом дослідження. Логіка, лінгвістика, риторика, граматики, діалектика вивчали проблеми комунікації з прадавніх часів. У Середньовіччя відродилася давньогрецька герменевтика, що досліджувала проблеми розуміння та тлумачення поетичних і священних текстів. Педагогіка (Я. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо) сприяла розвитку природних здібностей дітей, мовознавство (В. Гумбольдт, А. Шлегель, Я. Гримм) описувало і класифікувало різні мови, соціологія (О. Конт, Г. Спенсер) досліджувала суспільство та ін.

Проте всі ці науки чомусь поза межами своїх досліджень залишили проблему комунікаційних взаємозв'язків, без яких жодне суспільство існувати не може. І лише на початку ХХ ст. виникає семиотика, яка дала поштовх структурній (прикладній) лінгвістиці (Ф. де Сосюр, Ч. Пірс). З'являються праці соціологів (Г. Тард, П. Сорокін), соціальних психологів (В. Вундт, Х. Штейнталь, Г. Лебон, Дж. Мід, Г. Блумер), які ґрунтовно досліджують комунікаційну проблематику.

Проблеми соціальної комунікації наприкінці ХХ ст. стали предметом дослідження соціології, психології, політології, культурології, філософії, документалістики, інформатики, журналістики, теорії реклами і публік рилейшнз тощо. Суб'єктом соціальної комунікації є особистість, навіть якщо вона

спілкується сама із собою.

Передумови виникнення семиотики нерозривно пов'язані зі становленням світової філософської думки, але безпосередньо теоретичні основи науки про знаки було закладено в працях Ч. С. Пірса, Ф. де Соссюра та Ч. В. Морріса. Саме цим мислителям належить теоретична розробка проблеми сутності знаку, відокремлення предметної галузі семиотики, формулювання її завдань та визначення найголовніших напрямів семиотичного дослідження. Усвідомлення ролі означування в житті людини зумовило інтерес засновників семиотики до особливостей функціонування знаків у суспільстві, їх впливу на соціальні процеси.

Творча розробка ідей Ф. де Соссюра в другій половині ХХ століття дозволила не тільки розглядати семиотику як науку про функціонування в суспільстві ізольованих знаків, але й продуктивно використовувати її можливості у вивченні найрізноманітніших знакових систем. Семиотика починає своє становлення як самостійна галузь наукового знання.

Найрізноманітніші аспекти семиотичного осягнення соціальної реальності знайшли своє відображення у творчості представників тартусько-московської семиотичної школи на чолі з її засновником Ю. М. Лотманом. Від проблем структурної лінгвістики, розробки теоретичних та методологічних засад семиотичного підходу, аналізу художніх творів та особливостей невербальної комунікації до структурно-семиотичного аналізу міфології, історії, культури, специфіки людської свідомості та особливостей функціонування штучного інтелекту, впливу науково-технічного прогресу на суспільство – таке коло інтересів представників цієї школи, серед яких – Б. М. Гаспаров, Б. Ф. Єгоров, В. В. Іванов, І. І. Ревзін, В. М. Топоров, Б. А. Успенський та ін. Ю. М. Лотман запропонував власну модель культури, яку він розглядав як складно

організований текст, семіосферу. Він також досліджував проблеми культурної динаміки, роль непередбачуваності та свідомого вибору в історичному процесі, перспективи розвитку сучасного суспільства.

Загальнотеоретичні й методологічні проблеми семіотики розглядали А. О. Ветров, В. М. Розін, Ю. С. Степанов, І. А. Хабаров, Г. П. Щедровицький; семіотичному аналізу особливостей функціонування культурних кодів присвячено праці Г. Г. Амеліна, С. М. Зенкіна, Г. Г. Косікова, В. П. Руднева, М. В. Тростникова.

А. М. Ісаков проаналізував можливості взаємодії семіотичного методу із феноменологічним та герменевтичним підходами до вивчення соціальної реальності. Критичний аналіз семіотичного підходу до вивчення реалій сучасного суспільства та культури здійснив Б. М. Парамонов.

Широке коло проблем, що відбивають особливості функціонування знаків у суспільстві, розглянув Г. Г. Почепцов. Серед них – семіотика влади, семіотика радянської цивілізації, семіотичний аспект формування іміджу суспільного діяча, чутки як семіотичний феномен та ін. [10].

Метою дослідження є визначення специфіки теоретичного осягнення соціальної комунікації в межах семіотичної парадигми.

Порівняльний аналіз ідей Ч. С. Пірса та Ф. де Соссюра, яких визнано відповідно засновниками логічного та лінгвістичного напрямів семіотики, дозволив визначити, що логічний напрям досліджує насамперед абсолютні характеристики знаків, а лінгвістичний орієнтується на вивчення властивостей, яких знаки набувають, функціонуючи в системі, і визнає категорію розбіжності за найважливішу ознаку функціонування знакових утворень.

Подальший розвиток лінгвістичного напрямку представлено ідеями структуралізму та постструктуралізму. У рамках структурного аналізу (Р. Барт, А. Греймас, К. Леві-Строс та ін.) розглядаються несвідомі внутрішні структури культурних явищ, чинників, що забезпечують єдність функціонування структури, а також загальні закони, що пояснюють найважливіші принципи організації явищ. Пошук нових підходів у межах постструктуралізму пов'язаний насамперед із тим, що поступово усвідомлюється неадекватність відображення особливостей функціонування знакових систем за допомогою

логіки науки [9].

Постструктуралістський період розвитку семіотичних досліджень нерозривно пов'язаний з поняттям «інтертекст». Цей термін уперше ввела Ю. Кристева для осмислення ідей М. М. Бахтіна у сфері аналізу соціальної взаємодії дискурсів. Кожен дискурс характеризує специфічний спосіб або специфічні правила організації усної чи писемної мовленнєвої діяльності. Постструктуралістський підхід прагне визначити дійсність як текстуальну реальність, а кожен дискурс розглядає як такий, що може бути відокремлений лише в результаті деконструкції, оскільки в реальності будь-який дискурс існує як багатомірне перехрещення найрізноманітніших текстів.

В епоху Постмодерну світ постає як такий, що перебуває в постійному становленні. Реальність складають безліч взаємодіючих систем, що самоорганізуються, породжуючи нові структури. Зміни в поглядах на світ детермінують трансформації уявлень про людину, суспільство, історію. Орієнтиром для методологічних інновацій у семіотиці стають принципи синергетики, які продуктивно використовуються в динамічній моделі культури Ю. М. Лотмана [3:34].

Сьогодні семіотика постає як сфера досліджень, предметом яких є природа й особливості функціонування знаків, а також систем і процесів, що лежать в основі позначування, вираження, репрезентації й комунікації.

Розгляд семіотики як методу дослідження дає можливість краще усвідомити сутність семіотичної концепції. Досліджуючи комунікативні процеси, семіотика описує структури (коди), які дозволяють перейти від аналізу реальних взаємозв'язків до сфери комунікативних моделей. Код становить собою систему знаків, наділених умовним значенням (словник коду) і поєднаних за допомогою правил, які мають конвенціональний характер (граматика коду). Як коди можуть розглядатися природні мови, фольклор, театр, реклама тощо. Будь-яка комунікація може здійснюватися тільки за допомогою тих або інших кодів. Саме за допомогою кодів здійснюється реалізація й інтерпретація суспільних явищ.

Важливою семіотичною проблемою є аналіз механізмів, за допомогою яких соціальна реальність інтегрується в цілісне семіотичне утворення. Надіндивідуальним механізмом, «макрокодом», що містить у собі й інтегрує

безліч кодів, є культура. Репрезентації соціальної реальності завжди відбуваються через знакові системи, що забезпечують формування інституціоналізованих інтерсуб'єктивних відносин. Завдяки культурі соціальний досвід можливо узагальнити та передати наступним поколінням.

Принагідно зауважимо, що на сучасному етапі відбувається трансформація стійких стереотипів у поглядах на реальність, наявна віртуалізація суспільного життя, коли стосунки між людьми набувають форми взаємодії між образами.

Соціальні явища, розглянуті з точки зору їх знакової репрезентації й комунікативних можливостей, виступають як семіотична реальність суспільного життя. У дослідженні соціальних явищ головне завдання полягає в тому, щоб об'єднати можливості окремих суспільних наук та розрізнених теоретичних моделей, що формуються в їх рамках, і розглядати ці моделі як інструменти пізнання, а не як свідчення об'єктивної реальності. Саме таку настанову реалізує сучасна семіотика (У. Еко). Семіотичне дослідження в синхронічному зрізі відкриває в реальності стійкі структури, які накладаються суб'єктом, що пізнає, на буття, що постійно «вислизає», та виступають основою впорядкування, осмислення й інформативності останнього. Соціальна інформація постає як свідомо організовані в процесі суспільного відображення свідчення про світ та взаємовідносини людини й світу. Такі свідчення об'єктивуються, передаються та сприймаються людиною або спеціальними пристроями. Коли ті або інші соціальні явища досліджуються семіотикою з огляду на їхні глибинні, сутнісні основи, закономірності й тенденції розвитку, вони постають як явища культури, повідомлення, організовані за допомогою тих чи інших кодів, мов.

У сучасній соціальній філософії велика увага приділяється пошукам засад суспільної інтеграції. Так, комунікативна практична філософія (К. О. Апел, Ю. Габермас) звертається до проблеми ефективності інтерсуб'єктивної комунікації, вважаючи комунікативне взаєморозуміння основою справжньої інтеграції суспільства. Модель соціокультурної реальності, запропонована М. К. Петровим, передбачає триєдність універсальних процесів – діяльності, трансляції і трансмутації, – інтеграція, взаємозалежність і взаємопроникнення яких визначають і

структурують сьогодення, сучасний момент соціального буття. Умовою для успішного здійснення соціальної комунікації вважається необхідність для людини засвоювати певний культурний текст, «фрагмент» соціальної реальності й передавати цей «фрагмент» іншим, додаючи до тексту щось нове в результаті трансмутаційних процесів.

Отже, пошуки консенсусу в суспільстві мають відбуватися не тільки на підставі інтерсуб'єктивно визнаних норм, але й з урахуванням універсальних характеристик соціокультурного розвитку, які зумовлені розмірністю людської свідомості та можуть видозмінюватися під впливом культурної традиції.

Як бачимо, семіотика не вважає вичерпним доказом реальності ані «просту» констатацію фактів, ані теоретичні моделі, які завжди становлять собою щось якісно відмінне, ніж ті явища, які вони репрезентують. Життя суспільства визначається не зовнішньою системою відносин, а взаємодіючою системою інтеріоризованих кодів, кожен з яких дозволяє суспільним явищам набуті певного ступеня реальності. У свою чергу, кожне з цих явищ перекладається та інтерпретується в системі суспільних відносин, породжуючи прецедентні тексти, які впливають на характер зв'язку між позначуваним й означаючим у численних соціальних комунікативних системах.

У межах семіотичного підходу неможливо обґрунтувати наявність об'єктивної реальності, оскільки презумпція існування об'єктивного буття в його самовизначеності щодо небуття лежить в основі семіотичного підходу як прагнення за допомогою виявлення подібності й розбіжності членів бінарних опозицій показати це буття в процесі його становлення й самовизначення. Буття завжди є чимось більшим, ніж результат його остаточного структурування й раціонального осмислення, але це і є необхідною умовою розширення меж смислової реальності в просторі культури.

Соціум як знакове утворення може забезпечити власну континуальність і цілісність лише в тому разі, якщо кожен окремий індивід функціонуватиме як цілісний текст, ізоморфний усій системі. Семіотичні межі особистості повинні не тільки забезпечувати її унікальність, але й сприяти продуктивній взаємодії з іншими текстами й текстом усього соціуму. Цьому має сприяти формування загальноприйнятих нормативних систем соціального життя на основі світового

культурного й соціального досвіду.

Таким чином, життя людей у суспільстві впорядковується й регулюється за допомогою знакових систем. Залучитися до реальних соціальних явищ можливо шляхом виконання певних знакових процедур, що відбивають певний спосіб мислення. Взаємодія людей у суспільстві визначається не зовнішньою системою відносин, а гнучкою системою

інтеріоризованих кодів, кожен з яких відповідає певним суспільним явищам. У свою чергу, кожне з цих явищ у системі суспільних відносин породжує прецедентні тексти, реалізовані зразки, що впливають на характер зв'язку між позначуванням й означуванням у численних соціальних комунікативних системах.

Література

1. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. — М., 1994.
2. Банковски Б. Глобалізація крізь македонську призму / Б. Банковски // Політична думка. — 2000. — № 3.
3. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Ван Дейк. — 1989.
4. Василенко И. А. Политическая глобалистика / И. А. Василенко. — М., 2003.
5. Винер Н. Кибернетика и общество / Н. Винер. — Л., 1989.
6. Гулыга А. Миф как социальная проблема / А. Гулыга // Античная культура и современная наука. — М., 1985.
7. Дарвин Ч. Вырождение душевных волнений / Ч. Дарвин. — СПб., 1986.
8. Дгкон Б. Глобальна соціальна політика. Міжнародні організації й майбутнє соціального добробуту / Б. Дгкон, М. Хале, П. Стабс. — К, 2011.
9. Леви-Строс К. Миф, ритуал и генетика / К. Леви-Строс // Природа. — 1978. — № 1.
10. Почепцов Г. Г. Русская семиотика / Г. Г. Почепцов. — М., 2001.

УДК 007:304:070

О. С. Яворська

Український гуманітарний інститут, м. Буча

Сюжет телепрограми «Критична точка» як приклад порушення професійної етики в журналістському розслідуванні

Яворська О. С. Сюжет телепрограми «Критична точка» як приклад порушення професійної етики в журналістському розслідуванні. У статті проаналізовано професійний рівень сучасних журналістських розслідувань на українському телебаченні на прикладі сюжету програми телеканалу «Україна». Досліджено методи роботи журналістів з інформацією. Розглянуто приклади порушення професійної етики.

Ключові слова: журналістське розслідування, професійна етика, телевізійна журналістика.

Яворская О. С. Сюжет телепрограммы «Критическая точка» как пример нарушения профессиональной этики в журналистском расследовании. В статье проанализирован профессиональный уровень современных журналистских расследований на украинском телевидении на примере сюжета программы телеканала «Украина». Исследованы методы работы журналистов с информацией. Рассмотрены случаи нарушения профессиональной этики.

Ключевые слова: журналистское расследование, профессиональная этика, телевизионная журналистика.

Yavorska O. Subject of the TV program «Critical Point» as an example of a violation of professional ethics in the journalistic investigation. The article analyzes the professional level of modern Ukrainian investigative journalism on television programs such as the story of TV channel «Ukraine». We studied the methods of work of journalists with information. The cases of violation of professional ethics are considered.

Keywords: investigative journalism, professional ethics, television journalism.